

Nr 1099

Av herr Hagberg m. fl., i anledning av en till bankoutskottet från fullmäktige i riksbanken inkommen framställning angående Tumba pappersbruk, m. m.

Riksbanksfullmäktiges skrivelse den 5 november 1964 till bankoutskottet om Tumba pappersbruk är märklig i flera avseenden.

Dels begär riksbanksfullmäktige godkännande av att de i början av detta år godtyckligt upphävde ett högtidligt riksdagsbeslut om Tumbabrukets utbyggnad, dels vill de helt undanröja detta beslut.

Därjämte vill de ha fullmakt att, i stället för att utvidga Tumba pappersbruk, så småningom nedlägga detta genom att nedslita detsamma.

De vill att riksbanken skall arrendera sitt eget pappersbruk av sitt eget bolag för att kunna upprätthålla ett tjänstemannaantal vars betingelser upphävts.

Slutligen motiverar de detta med en avtalstvist med arbetarparten om arbetsvillkoren, som i deras egen uppskattning kan röra sig om 5 % av lönekostnaderna och kanske 2 % av totalomkostnaderna.

Utöver detta vill riksbanksfullmäktige flytta sedeltryckeriet från Kungsholmen till Tumba, men utan att förete någon utredning om hur detta skulle kunna påverka pappersbrukets drift vill de dess nedläggning.

Det är nu mer än ett och ett halvt år sedan riksdagens båda kamrar beslöt att bygga ut Tumba pappersbruk för 50 miljoner kr., varigenom dess kapacitet skulle öka med 10 000 ton kvalitetspapper. Arbetarantalet skulle enligt samma beslut fördubblas, men produktionen tiodubblas.

Beslutet hade föregåtts av en serie utredningar och undersökningar. Det handlade enligt fullmäktige om att åstadkomma »en ekonomiskt livsduglig storlek» på bruket, detta påstods vara det enda realistiska framstegsalternativet. Riksdagen förespeglades bildligt talat guld och gröna skogar. Den planerade papperstillverkningen skulle enligt en talesman ge guldägg.

Borgerliga opponenter hävdade häremot att det inte skulle bli en god affär utan tvärtom en dålig och äventyrlig sådan. Det framkastades även att det kunde vara bättre slå igen bruket och köpa sedelpapper på annat håll, tydligen i utlandet.

De som försvarade utbyggnaden framhöll häremot utom de goda räntabilitetsutsikterna dels att riksbanken måste ha ökade mängder sedelpapper

som bara kunde levereras från Tumbabruket, dels också förpliktelserna mot de anställda och risken för att högt kvalificerad arbetskraft sökte sig till andra jobb. Dessutom var de fasta kostnaderna stora och bundna, varigenom nedläggningen av bruket skulle bli ytterligt förlustbringande.

Enligt riksdagsbeslutet som var grundat på riksbanksfullmäktiges förslag borde ett aktiebolag ägt av riksbanken bildas för att åstadkomma en smidigare drift vid pappersbruket. För allt detta liksom för brukets utbyggnad åberopades ekonomiska skäl.

För de anställda beräknades i huvudsak motsvarande villkor som i pappersindustrien — staten skulle alltså inte vara någon mönsterarbetsgivare för sina arbetare! Vissa allmänna villkor för de redan anställda liksom pensionsåtaganden kunde dock ej försämrats, varför riksbanken och inte det planerade aktiebolaget borde belastas därför.

Detta var det väsentliga i riksdagsbeslutet.

Vid förhandlingar med tjänstemännens organisationer nådde man raskt resultat, helt enkelt därför att här handlade det uteslutande om stora förbättringar för de anställda som ökade statsverkets omkostnader. Hur mycket är inte känt, men troligen är det mer än den beräknade förlusten.

När det däremot gällde arbetarparten skar det sig, dels därför att bolagsledningen ville *försämra* de allmänna villkoren för nyanställda och anställda utan tillräckliga kvalifikationsår, dels också införa en tydligen förlustbringande kontinuerlig drift vid bruket för samtliga arbetare.

Fullmäktige uppskattar skillnaden i ståndpunkter till 10 à 15 % fördyring genom arbetarpartens krav, en uppskattning som på arbetarhåll be-tecknats som orimlig ända till löjlighet.

Om man emellertid följer fullmäktiges uppskattning bör man hålla i minnet att samtliga lönekostnader uppskattas till 45 % av de totala. På grundval av 1963 års lönekostnader fram till 1 oktober kan dessa inte understiga tre miljoner kr., de är sannolikt högre genom det nya tjänstemannaavtalet. Enligt fullmäktige är den begärda löneskillnaden mellan 1 600 kr. och 2 400 kr. per arbetare. Vid en genomsnittsskillnad à 2 000 kr. skulle det för de 90 arbetarna alltså röra sig kring 5 % av hela lönesumman eller väl 2 % av hela omsättningen. Det synes helt orimligt att denna obetydliga skillnad skulle få hindra genomförandet av riksdagsbeslutet, i all synnerhet som detta förutsätter en så väsentlig minskning av löneandelen i förhållande till den beräknade produktionen. Lika litet borde det kunna tjäna som motive-ring för pappersbrukets nedläggning.

Å andra sidan bestrides från arbetarpartens sida fullmäktiges uppgifter om skillnaderna. Det påpekas vidare att här handlar det om en typisk låglöne-grupp och att det är oriktigt att genomdriva pappersindustriens genom-snittslöner för ett finpappersbruk. Vad de allmänna villkoren beträffar är de i huvudsak jämförliga med det statliga karlskronavarvets, dels följer de samma linje som LO försökt genomföra vid årets avtalsuppställning. De mot-

svarar för övrigt i princip de regler som avtalsmässigt fastställts för tjänstemännen. Arbetarparten har dessutom godtagit den kontinuerliga driften för hela företaget när utbyggnaden verkstälts.

Å andra sidan framgår av utredningen att kontinuerlig drift skulle fördyra nuvarande produktion med 15 000 kr. per år.

Timlönerna uppges ligga något högre, men totalförtjänsten lägre än vid andra pappersbruk.

De expertberäkningar som fullmäktige återger visar på ett årligt underskott bortsett från förräntningsanspråken å i ena fallet 85 000 kr., i det andra 200 000 kr. Här är dock den givna utgångspunkten nuvarande löner inklusive tjänstemannaavtalet och ett sedelpapperspris av 15 kr. per kg. Papperspriset förefaller i sammanhanget viktigt. Det handlar här inte om några jämförelser eller ett marknadspris som framkommit som resultat av en konkurrens. Papperspriset är i stället tämligen godtyckligt fixerat på en trots prisstegringarna sjunkande nivå.

I riksbankens berättelse för 1963 upptas under utgifter till Tumba pappersbruk — antagligen sedelpapperskostnader — följande poster under en tioårsperiod: 1954 1,6 mkr., 1955 2 mkr., 1956 2,5 mkr., 1957 1,8 mkr., 1958 1,7 mkr., 1959 1,4 mkr., 1960 1,2 mkr., 1961, 1962 och 1963 1 mkr. per år. Under samma tid har sedelmängden ökat starkt — jämfört med 1947 från 1,4 miljard kr. till 1963 8,4 miljarder kr. eller en sexdubbling. Intrycket härav är inte att brukets ställning försämrats utan betydligt förbättrats.

Här bör man också ta hänsyn till vad fullmäktige själv påpekar, att en stor ökning av sedeltrycket måste genomföras på grund av den starkt ned-satta effektiviteten under två inkörningsår med en ny press.

Det material som framlagts utgör sålunda inte ett stöd för det godtyckliga sabotaget av riksdagens utbyggnadsbeslut, ännu mindre för förslaget att slita ner bruket med sikte på dess nedläggande.

Därmed bestrides inte att det kan finnas skäl att ifrågasätta de utredningar som föregick riksdagsbeslutet om brukets utbyggnad. Man har ett starkt intryck av att försöken att skylla på arbetarparten bara är en undanmanöver för att dölja att riksdagen förts bakom ljuset och att riksbanksfullmäktige *numera* kommit till det resultatet att dess rekommendationer var grundade på felspekulationer och en högst anmärkningsvärd sangvinism. Om detta är det verkliga skälet så handlar det om en ändå större skandal än när lönediskussionen åberopats.

Fullmäktige föreslår emellertid att sedeltryckeriet på Kungsholmen skall flyttas ut till Tumba på pappersbrukets område och förstärka driften under nedslitningstiden. Detta är antagligen rationellt.

Frågan är om inte också *myntverket* borde flyttas ut och samordnas med Tumbaföretaget liksom sedeltryckeriet. Fördelarna därav framstår som självklara medan nyttan av skilda myntverk och sedeltryckerier alltid kan

ifrågasättas. Andra uppgifter som myntverket har kan säkert med fördel överflyttas på statens provningsanstalt.

Om därför riksdagens beslut om utbyggnad av Tumba pappersbruk skall upphävas måste enligt vår mening helt andra skäl därför framläggas än den i sammanhanget bagatellartade tvisten om löner och arbetsvillkor för arbetarna.

Om Tumbabruket skall drivas på nedslitningslinjen med sikte att så småningom nedläggas måste enligt vår mening ett betydligt bättre material föregå ett sådant avgörande, inte minst måste en utredning verkställas som klargör konsekvenserna för pappersbruket av sedeltryckeriets, måhända även myntverkets, utflyttning till Tumba.

Om riksbanken skall arrendera sitt eget pappersbruk av sitt eget bolag måste helt andra skäl därför anges än att trygga andra löne- och anställningsvillkor för tjänstemännen än vad som gäller i statsverket för övrigt och vad som gällde innan den i sammanhanget monstruösa bolagsbildningen kom till stånd.

Vi föreslår med hänvisning härtill,

att riksdagen i anledning av riksbanksfullmäktiges skrivelse avvisar förslaget om att *på grund av lönetvisten med arbetarna* upphäva beslutet om Tumbabrukets utbyggnad, men att utbyggnadsbeslutets verkställande uppskjutes och hela problemet göres till föremål för en allsidig utredning,

att riksbanksfullmäktige får i uppdrag att utreda de ekonomiska betingelserna för pappersbruket i Tumba vid sedeltryckeriets och eventuellt myntverkets utflyttning till Tumbabrukets område, samt

att i avvaktan därpå riksbanken svarar för Tumbabruket som tidigare utan att arrendera sitt eget företag.

Stockholm den 24 november 1964

Hilding Hagberg

Helmer Holmberg

Henning Nilsson